

บทบรรณาธิการ

ความยากจน : ข้อคิดทางทฤษฎีบางประการ*

ชัชติยา กรรณสูต**

ความยากจนตรงกันข้ามกับความอุดมสมบูรณ์ สองสิ่งนี้ต่างสะท้อนให้มองเห็นอีกสิ่งหนึ่งได้ชัดเจนขึ้น ความยากจนแบ่งออกเป็นสามประเภท คือ ความยากจนทางเทคโนโลยี ความยากจนที่เกิดจากการถูกกีดจวดยประโยชน์ และความยากจนทางจิตใจ ความยากจนทั้งสามประเภท สังคม ความสุข และการพัฒนามีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการเสนอความเห็นที่โลกเราจะพ้นจากความยากจนได้ด้วยการใช้เทคโนโลยีผลิตภัณฑ์สินค้าสำหรับทุกคน ด้วยการใช้อุดมการณ์ของขงจื้อ คือ การขยันทำงาน การจงรักภักดี และการกระหม่อมกระหม่อม ส่วนความเห็นอีกกระแสหนึ่งก็คือ โลกที่สามถูกกีดจวดยประโยชน์ไปมาก จนไม่สามารถพัฒนาได้ หากประเทศพัฒนาแล้วไม่ส่งคืนสิ่งที่ดีนั้นไปให้แก่กลุ่มประเทศโลกที่สาม ส่วนผู้วิจารณ์กลุ่มที่สามมีความเห็นว่า โลกในศตวรรษที่ ๒๐ นี้ มีค่านิยมทางปรัชญาและจิตวิทยาผิดไปจากเมื่อหลายพันปีมาแล้ว กลุ่มนี้เรียกร้องให้ใช้เศรษฐกิจศาสตร์ตามหลักพุทธศาสนาเพื่อให้โลกกลับสู่ความยุติธรรม

* แปลจากบทความภาษาอังกฤษ "Poverty : Theoretical Dimensions and Implication for Thailand." โดยผู้เขียนเสนอเพื่ออภิปรายการสัมมนาประจำปีของ Women and Development Groups ในระหว่างวันที่ 5-10 มีนาคม 2526 ที่เมืองกัวดาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย

** ชัชติยา กรรณสูต M.A. (Govt.) C.P.A., M.S. (Bus. Ed.) Indiana and Columbia University รองศาสตราจารย์ สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

และความเป็นระเบียบเรียบร้อย การนำเอาวิธีการที่เหมาะสมตามที่ค้นหามาแล้วทั้งสามประการนี้มาใช้ อาจจะเป็นประโยชน์ในการต่อสู้กับความยากจนในประเทศไทยได้

ความยากจนและสังคม

การขาดแคลนเงินไม่ใช่ความยากจน มีทฤษฎีทางสังคม นิยามความยากจนไว้สองประการ คือ (1) ความยากจนเป็นวัฒนธรรมย่อย และอาจจะเป็นวัฒนธรรมระดับนานาชาติก็ได้ ความยากจนมีจริยธรรม เป้าหมายและค่านิยมของตนเอง ซึ่งสังคมทั่วไปไม่ยอมรับ (2) ความยากจนเป็นผลผลิตที่เกิดจากกลไกอันเดียวกันกับที่ผลิตความมั่งคั่งให้แก่สังคมนั้นเอง สิ่งใดที่กลไกนั้นนำมาให้แก่คนกลุ่มหนึ่ง ก็คือ สิ่งที่ถูกนำไปจากคนอีกกลุ่มหนึ่งนั่นเอง Valentine¹ เสนอให้มองดูความยากจนตามมุมมองในสหรัฐอเมริกา จากการศึกษาดังกล่าวเขาเห็นว่า คนผิวดำมีประสบการณ์ในชีวิตโดยไม่มีความสำเร็จหรือความพึงพอใจเลย และคนผิวดำเหล่านี้เห็นว่าตนเองอยู่ในประเภทบุคคลผู้ประสบความสำเร็จล้มเหลว เพราะว่าพวกเขาใช้มาตรฐานและหลักเกณฑ์อันเดียวกันกับที่ใช้อยู่ในสังคมทั่วไปเป็นเครื่องวัด Valentine มองไม่เห็นว่ามีวัฒนธรรมย่อยแบบพึ่งตนเอง สิ่งที่มีมองพบก็มีแต่เพียงความล้มเหลวของคนผิวดำในการแข่งขันอย่างได้ผล เพื่อให้ได้งานที่เหมาะสม ถ้าชายนิโกรสามารถทำมาหาเลี้ยงชีพอุมชูครอบครัวได้ ภรรยาและลูกๆ ของเขาก็จะเริ่มมีศรัทธาในตัวเขา ครอบครัวของเขาก็จะเป็นครอบครัวที่ประสบความสำเร็จและสุขสบาย ในการเปรียบเทียบลักษณะของ “คนยากจน” กับ “คนร่ำรวย” นั้น ดูได้จาก การเปลี่ยนแปลงในวิธีการแสดงออก ถ้าคนยากจนเป็นโจรปล้นได้ คนร่ำรวยก็โกงภาษีได้ ถ้าคนจนเก่งได้ คนร่ำรวยก็ฉลาดได้ ถ้าทั้งคนยากจนและคนร่ำรวยใช้ยาเสพติดและดำเนินชีวิตอย่างไร้ค่า คนร่ำรวยก็ทำเช่นนั้นอย่างแอบแฝงและถูกตำหนิน้อยกว่าคนจน Valentine เสนอวิธีแก้ไขเรื่องคนผิวดำในสหรัฐ โดยเรียกร้องให้จ้างคนงานที่ไร้ความชำนาญและขาดคุณสมบัติ แล้วทำการฝึกอบรมพวกเขา และให้เริ่มทำในวงการรัฐบาลกลางก่อน ต่อจากนั้นจึงนำมาใช้ในธุรกิจอุตสาหกรรมเอกชน ทั้งนี้โดยใช้กฎหมายบังคับ

Valentine ได้สำรวจแบบอย่างความยากจนสามแบบ แบบที่สามซึ่งเป็นผลจากสองแบบแรกและความกึกกั้นของเขาเอง คือ

ความยากจนแบบที่สาม :— สภาพสังคมย่อยที่มีความแตกต่างกัน โดยมีตัวแปรเกี่ยวกับการปรับตัวของวัฒนธรรมย่อย

ก. ชนกลุ่มยากจนมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกับชนชั้นกลางและสังคมทั่วไป แต่ก็มีแบบแผนที่เป็นตัวของตัวเองอย่างเด่นชัด

ข. แบบแผนดังกล่าวนี้มีทั้งลักษณะที่ปรับได้และลักษณะที่จะต้องบำบัดเยียวยา

ค. ความยากจนอันสืบเนื่องมาจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์และอดีตอันยาวนาน นอกจากนั้นยังถูกคอกย้ำโดยชนชั้นสูงที่ต้องการรักษาความเหนือกว่าของตนไว้

ง. เพื่อกระตุ้นการริเริ่มเปลี่ยนแปลงและยกระดับสถานภาพชนกลุ่มยากจน โดยการ

- (1) ให้คนยากจนได้รับการแบ่งสรรทรัพยากรเพิ่มขึ้น
- (2) วางรูปแบบโครงสร้างของสังคมทั่วไปเสียใหม่
- (3) แก้ไขแบบอย่างพฤติกรรมในสังคมคนยากจน

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างกว้างขวาง และเป็นความต้องการที่จำเป็นมาก ดังนั้น Valentine จึงให้คำตอบว่าต้องใช้การใช้กฎหมายบังคับในอันที่จะขจัดความแตกต่างระหว่างคนผิวดำที่ยากจนกับคนผิวขาวที่มั่งคั่ง อันเป็นความแตกต่างระหว่างชนชั้นซึ่งไม่มีทางยืดหยุ่นได้

เรื่องชนชั้นนั้น แม้จะมีความสำคัญอยู่มากในประเทศไทย แต่ก็ยังไม่เห็นได้ชัดเจนเหมือนดังเช่นความแตกต่างระหว่างคนผิวดำกับคนผิวขาว อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยเองก็มีพลังของการที่จะรักษาสภาพเดิมที่เป็นอยู่ไว้ และพลังนี้มีเท่าเทียมกับพลังที่พยายามรักษาความแตกต่างระหว่างคนผิวดำกับคนผิวขาวไว้เช่นกัน การปฏิรูปเพื่อ

เปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมอย่างมีแผนรอบคอบเท่านั้น ที่จะทำให้คนรวยปล่อยมือจากทรัพย์สินเพื่อให้คนจนได้ประโยชน์ใช้สอยบ้าง เพียงแต่การกระจายผลได้จากทรัพย์สินเสียใหม่นั้น ยังมีใช้ค่าตอบแทนเดียวที่จะแก้ปัญหาความยากจนให้สูญสิ้นไปได้ เพียงแต่จะทำให้ชีวิตยืนยาวออกไปได้เท่านั้นเอง

คุณภาพของชีวิต

แนวความคิดนี้มีความยากจนคือการรีดรอนทางเศรษฐกิจหรือการขาดสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เห็นได้ชัดเจนว่า มิได้หมายถึงว่าคนจนต้องตายลงเพราะความยากจน เพราะหากเป็นเช่นนั้นแล้วก็จะมีผลให้ปัญหาสิ้นสุดลง แต่ความหมายก็คือชีวิตที่อยู่ต่ำกว่าระดับคุณภาพอันจำเป็นสำหรับความสุขในชีวิต ความสุขนี้เป็นภาวะที่ดำรงอยู่นาน ไม่เหมือนกับความสำเร็จอันเป็นของชั่วคราว การมีความสุขก่อให้เกิดความสามารถและศักยภาพ และความสุขก็คือผลพลอยได้จากการใช้ความสามารถและการใช้ชีวิตเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม ระดับแห่งความสุขนี้ แตกต่างกันไปแล้วแต่บุคคล ผู้มีความสามารถน้อยอาจมีความสุขได้ ในขณะที่ผู้มีความสามารถสูงอาจรู้สึกเป็นทุกข์ ฉะนั้นแท้จริงแล้วความสุขจึงเป็นเรื่องส่วนบุคคล แต่ก็มีจุดหนึ่งหรือระดับหนึ่งซึ่งคนทุกคนจะไม่มีความสุขถ้าคุณภาพบางอย่างของชีวิตขาดตกไป ซึ่ง McCall³ เรียกสิ่งเหล่านี้ว่า "GHR's" ซึ่งย่อมาจาก General Happiness Requirements (สิ่งจำเป็นสำหรับความสุขโดยทั่วไป) ซึ่งเขาเสนอว่าอาจทำได้โดยสำรวจประชากรกลุ่มหนึ่งหรือชนชั้นหนึ่ง โดยการให้ตอบคำถามเกี่ยวกับความสุขโดยทั่วไปของพวกเขา อันจะนำมาใช้เป็นดัชนีชี้ให้เห็นคุณภาพแห่งชีวิตของพวกเขา ซึ่งจะนำไปเปรียบเทียบกับคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มอื่น ๆ ได้

McCall แลเห็นปัญหาในการกำหนดบ่งชี้ระดับความสุขของแต่ละคน นับเป็นเรื่องยากที่จะบอกว่าอะไรคือสิ่งจำเป็นที่ต้องการและอะไรเป็นแต่เพียงสิ่งที่เราอยากได้หรือปรารถนาซึ่งไม่ใช่สิ่งจำเป็น ความจำเป็นเป็นสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ ส่วนความอยากได้และความปรารถนานั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดได้และหยุดได้ ความจำเป็นเป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน ความจำเป็นทางด้านอาหารของคนเรานั้นน้อยกว่าความอยากกินอาหารชนิดต่าง ๆ

และอยากกินเป็นปริมาณมาก ความอยากลิ้มรสอาหารเป็นความปรารถนา ไม่เหมือนความหิวซึ่งเป็นความจำเป็น ทั้งนี้จึงเป็นเรื่องยากสำหรับนักวิจัย เพราะผู้ได้รับการสอบถามก็ไม่ว่าตนเองมีความต้องการในสิ่งจำเป็นอะไรบ้าง เพียงแต่รู้ว่าตนเองอยากได้หรือปรารถนาอะไร ผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก จะต้องนิยามความจำเป็นว่าหมายถึงอะไรเสียก่อน เพราะคนที่ไม่มีความสุขก็อาจจะบรรลุถึงความต้องการที่จำเป็นในชีวิตของเขาแล้วก็ได้

McCall อ้างถึง Maslow (ผู้เขียนเรื่อง Motivation and personality ซึ่งตีพิมพ์ในนิวยอร์ก ปี ค.ศ. 1954) ในเรื่องความต้องการอันจำเป็นดังต่อไปนี้

1. ความจำเป็นทางกาย
2. ความปลอดภัย ความมั่นคง (สิ่งที่ขยายจากข้อ 1 เพื่อการภายหลัง)
3. ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความรัก ความชอบ ผู้ให้และผู้รับ
4. ความนับถือ
5. ความประจักษ์ในตน

จะเห็นได้ว่า 4 ข้อแรกเป็นการสนองความขาดแคลน ข้อสุดท้ายเป็นขั้นหนึ่งของความเจริญเติบโตและการบรรลุวุฒิภาวะ แต่ McCall ก็ยังมีปัญหาในการนิยามเป็นที่เห็นพ้องกันว่าที่พักอาศัยเป็นความจำเป็นในข้อ 1 แต่ห้องน้ำหรือห้องนอนส่วนตัวเป็นความจำเป็นในข้อ 1 หรือไม่ ในบางประเทศความรู้สึกเป็นเจ้าของมากับครอบครัว ในขณะที่ในประเทศอื่นๆ เช่น ญี่ปุ่น ความเป็นเจ้าของมาจากเพื่อนร่วมงาน ดูเหมือนจะไม่มีความสุขที่เป็นเกณฑ์สากลทางคุณภาพ คงจำได้ว่า เจงกิสข่าน กล่าวว่า ความสุขที่ยาวนานของเขาก็คือ การได้ยินเสียงกริ่งร้องของผู้น้องที่สามี่ต้องตายลงด้วยน้ำมือของเขาในการสู้รบ

จากนั้นก็มาถึงปัญหาความยุติธรรมและความเสมอภาค ถ้าเพียงแต่ส่วนเดียวของคนกลุ่มหนึ่งประสบผลสำเร็จในการสนองความต้องการอันจำเป็นของตนโดยไม่ต้องพูดถึงความอยากหรือความปรารถนาเลย คุณภาพของชีวิตก็จะเสื่อมลงแม้แต่สำหรับคน

รวยซึ่งกินขนมปังที่ทำจากเลือดเนื้อของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ถ้ามีโรงพยาบาลตั้งอยู่ในเมืองใหญ่ๆ และคนในชนบทมารับการรักษาไม่ได้ ก็นับว่าชาวชนบทเหล่านั้นยากจนลงไปเสียยิ่งกว่าถ้าไม่มีโรงพยาบาลเลย ความทนทุกข์ของพวกเขาเป็นความผิดพลาดซ้ำสองคือ ไม่มีโรงพยาบาลสำหรับพวกเขาและก็ไม่มีความยุติธรรมให้แก่พวกเขาอีกด้วยในขณะที่คนอื่น ๆ ได้รับ

ความจนมิใช่สิ่งคงที่ กล่าวคือ ความจนเกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง และในอีกช่วงหนึ่งก็อาจเพิ่มขึ้นหรือลดลงหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ มีการเรียกร้องการพัฒนาเพื่อยุติความยากจนหรือเพื่อล้มล้างความอยุติธรรม ความอยุติธรรมในการที่คนรวยสามารถเข้าถึงทรัพยากรในขณะที่คนจนเข้าไม่ถึง

จริยธรรมของขงจื๊อ

Herman Kahn นักวิจัยมีชื่อเสียงและนักพยากรณ์อนาคตจากข้อเท็จจริง มองเห็นโลกอนาคตว่าจะรุ่งโรจน์ เขามองว่าตั้งแต่ ค.ศ. 1950 ถึง ค.ศ. 2000 ประชากรในโลกจะเพิ่มขึ้นจาก 2.5 พันล้านเป็น 9 พันล้านคน และผลผลิตรวมของโลกจะเพิ่มจาก 2 แสนล้านเหรียญสหรัฐ เป็น 20 แสนล้านเหรียญ ส่วนใหญ่ของผู้ที่เป็นชาวชนบท คนจนและผู้ไม่รู้หนังสือจะกลายเป็นคนชานเมืองมีความสะดวกสบายและเป็นผู้รู้หนังสือ Kahn เรียกช่วงเวลานี้ว่า “การเปลี่ยนแปลงครั้งมหึมา” เขามองไม่เห็นว่สังคมนเกษตรจะอยู่รอดได้ เพราะไม่ว่าในระยะเวลาใดก็ตาม สังคมเกษตรไม่สามารถก่อให้เกิดผลิตผลเกินกว่ามีละ 100 ถึง 500 เหรียญสหรัฐต่อประชากรหนึ่งคน อุตสาหกรรมทำให้สองในสามของประชากรโลกมีรายได้ 5 ถึง 20 เท่าของรายได้จากการเกษตร Kahn กล่าวว่า “นับแต่นี้ไปหนึ่งศตวรรษความยากจนสัมพัทธ์และบางทีแม้แต่ความยากจนสัมบูรณ์ก็อาจจะยังคงมีอยู่ แต่ความยากจนที่บดขยี้แบบดั้งเดิม ทุกภิกขภัย โรคระบาดร้ายแรง ฯลฯ จะสูญสิ้นไปเกือบหมด”⁴ Kahn ระมัดระวังที่สุดในการพูดถึงสิ่งเลวร้ายเหล่านี้ว่า อาจจะไม่เกิดขึ้นและถ้าหากจะเกิดขึ้นก็คงจะก่อผลที่ไม่ดีนัก Kahn กล่าวว่า “เราไม่อาจมั่นใจได้ว่าการเคลื่อนไหวไปสู่ความทันสมัยในทุกหนทุกแห่งในโลก (การพัฒนาเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลง

เป็นสังคมอุตสาหกรรม การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมและที่ก้าวหน้ามาใช้) นั้น จะต้องเกิดผลดีเสมอไป เพียงแต่ว่ามันเป็นการเสี่ยงที่ดีเท่านั้น (และ) แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะปานกลาง ปัญหาที่ยังคงมีอยู่ในเรื่องของความดีความชั่วในระยะยาว”⁵

ปัญหาเรื่องความดีและความช่วนั้นมีมากับวิชาเศรษฐศาสตร์นับตั้งแต่ก่อรากฐานขึ้นมา J.M. Keynes ผู้ให้กำเนิดเศรษฐศาสตร์โลกหวังอย่างมากว่าโลกอนาคตจะมีแนวโน้มไปทางสังคมนิยมสูงขึ้น แต่เขากล่าวว่า “อย่างน้อยก็อีก 100 ปีที่เราจะต้องแสวงหาทำเป็นว่าความยุติธรรมเป็นความไม่ยุติธรรม และความยุติธรรมเป็นความยุติธรรม เนื่องจากความยุติธรรมนั้นมีประโยชน์ แต่ความยุติธรรมกลับไม่มีประโยชน์ ความโลภ การกูดขี่แบบชู้ตริค และการระมัดระวังล่วงหน้าจะต้องยังคงเป็นพระเจ้าของเราต่อไปอีกนานสักหน่อย”⁶ ปัญหาเรื่องนี้จะได้พูดคุยต่อไปโดยการอภิปรายถึงบทความของ E.F. Schumacher

Kahn เห็นว่าคนรวยจะรวยยิ่งขึ้นและคนจนก็จะมีเงินมากขึ้นด้วย ในบรรดาประชากรโลกที่ยากจนมาก คือ ประชากร 250 ล้านคนนั้นครึ่งหนึ่งของจำนวนนี้อยู่ในบังกลาเทศ และจำนวนเท่ากันอยู่ในแอฟริกา พม่า เนปาล ภูฐาน และไซติ เขากล่าวว่า พม่าและเนปาลเป็นสองประเทศในโลกเท่านั้น ที่ต่อต้านการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ พึ่งสังเกตว่าสองประเทศนี้นับถือพุทธศาสนา Kahn เห็นว่าประชาชน 200 – 600 ล้านคนที่ยากจน (มีรายได้ 300 เหรียญสหรัฐต่อคน) อยู่ในอินเดีย อินโดนีเซีย และศรีลังกา ส่วนประเทศไทยนั้นรวมอยู่ในกลุ่ม “รายได้ปานกลางหัวเลี้ยวหัวต่อ” ซึ่งมีประชากรหนึ่งล้านคนที่มีรายได้ปีละ 1,000 เหรียญสหรัฐต่อคน และผู้มีรายได้ดีกว่าเล็กน้อย คือ ชนชั้นกลางซึ่งอยู่ในกลุ่ม “ผู้มีรายได้ปานกลางที่พัฒนาแล้ว” เกาหลีใต้และไต้หวันอยู่ในกลุ่มเดียวกับประเทศไทย

เกาหลีใต้ ไต้หวัน สิงคโปร์และฮ่องกง ได้เปรียบมากจากการมีผู้นำที่ดีลัทธิขงจื้อแบบใหม่ ซึ่งหมายถึงการขยันทำงาน การมีความรับผิดชอบ กระตือรือร้นในขอบเขตของงานที่ได้รับมอบหมาย จงรักภักดีต่อกลุ่ม และไม่เห็นแก่ตัวอย่างก้าวร้าวแบบอย่างทางการค้า — อุตสาหกรรมของประเทศเหล่านี้สอดคล้องกับโครงสร้างครอบครัว

อย่างใกล้ชิด คือ แต่ละฝ่ายมีสิทธิและหน้าที่แตกต่างกันแต่ทำงานประสานกันเพื่อการบรรลุจุดหมายที่หัวหน้ากลุ่มกำหนด Kahn ระบุว่า ประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำเป็นต้องให้ชุมชนชาวจีนในประเทศของตนมีโอกาสดำเนินงานในการพัฒนา เขากล่าวโดยละเอียดถึงโครงการพัฒนาตนเองของเกาหลีใต้ไว้ด้วย

ในปี ค.ศ. 1970 รัฐบาลเกาหลีใต้ได้จัดตั้งเซมาอูล อันดอง (Saemaul Undong) ขึ้น ตามแผนนี้หมู่บ้าน 8,000 แห่งจะถูกคัดเลือกขึ้นมาและแต่ละหมู่บ้านจะได้รับปูนซีเมนต์ 335 กระสอบไปใช้ โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องใช้ในโครงการการปรับปรุงชุมชน เช่น สร้างที่เก็บน้ำดื่มและที่ซักผ้าของชุมชน เป็นต้น โครงการนี้ในขั้นแรกจะต้องเสียค่าใช้จ่าย 8 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา แต่เมื่องานเสร็จตามโครงการแล้วจะมีมูลค่าถึง 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1972 รัฐบาลได้เพิ่มเงินให้เป็น 42 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา เมื่องานนี้บรรลุผลสำเร็จปรากฏว่า สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่สร้างขึ้นมีมูลค่าถึง 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ภายในปี ค.ศ. 1974 หมู่บ้าน 34,000 แห่ง และกลุ่มอาคารต่างๆ ในเมืองทั่วประเทศได้รับอนุญาตให้ร่วมในแผนงานดังกล่าวด้วย ความสำเร็จของแผนงานนี้เนื่องจากการเกณฑ์พลเมืองทุกๆ คนให้ร่วมมือช่วยกันทำงานในโครงการชุมชนของตนปีละหลายสัปดาห์ รวมทั้งปลูกฝังอบรมความคิดทางการเมืองไปด้วย บุคคลภายนอกหลายคน (และคนภายในบางคนด้วย) ถือว่าเป็นการสูญเสียสิทธิของประชาชน แต่ก็ดูเหมือนว่าเป็นการสูญเสียเพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับการพัฒนาที่รวดเร็วเช่นนั้น

โดยสรุป Kahn เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่กำลังพัฒนาตนให้พ้นจากความยากจนเข้าสู่ภาวะการอยู่ดีกินดี เขาไม่เห็นด้วยกับแผนงานพิเศษต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อช่วยคนจนในประเทศใด ๆ ก็ตาม หรือการที่ประเทศมั่งมีช่วยเหลือประเทศยากจน : เขาเห็นว่าความไม่สมดุลย์ทางเศรษฐกิจทั้งปวงควรจะแก้ไขโดยการแข่งขันอย่างเปิดเผยในตลาดโลก เขาได้ยกตัวอย่างความล้มเหลวของเม็กซิโกในการปฏิรูปที่ดินเพื่อจัดสรรใหม่ให้แก่ประชาชนอันเป็นทำนองเดียวกันกับการที่หลายประเทศให้ความช่วยเหลือแก่บังคลาเทศ

แต่ก็ไม่สามารถยกฐานะของบังกลาเทศให้หลุดพ้นจากสภาพความยากจน ชั้นแค้นที่บดขยี้
 อยู่ได้ Kahn ยอมรับว่าเขายกย่องประเทศที่นับถือลัทธิขงจื้อแบบใหม่ และเขาก็กังวล
 ในเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคลน้อยกว่าในเรื่องการเพิ่มสมรรถภาพการผลิตของชาติอันเป็น
 การช่วยคนทุกคน น่าแปลกที่เขาพร้อมญี่ปุ่นไว้ในบรรดาประเทศที่นับถือลัทธิขงจื้อแบบ
 ใหม่ แต่ไม่พูดถึงประเทศจีนซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของขงจื้อปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ แต่นักวิจารณ์
 คนต่อไปจะชดเชยสิ่งบกพร่องข้อนี้

เศรษฐกิจของกลุ่มประเทศโลกที่สาม

Dr. Mahbub Ul Haq มองดูอาชีพของเขาและมองดูการต่อสู้และความ
 ล้มเหลวของประเทศของเขา (ปากีสถาน) ในการหยุดยั้งความยากจน เขามองดูสิ่งเหล่านี้
 อย่างตรงไปตรงมาโดยปราศจากอคติ และเตือนอย่างแข็งกร้าวว่าประเทศที่ร่ำรวยและมี
 อานานิคมจะต้องคืนทรัพย์สินที่ปล้นไปจากประเทศกลุ่มโลกที่สามให้แก่เจ้าของเดิม เขา
 พูดถึงเรื่องการฉกฉวยประโยชน์ไปจากประชาชนภายในประเทศด้วยอย่างมากมาย ใน
 ค.ศ. 1968 Mahbub Ul Haq ตีพิมพ์รายงานฉบับหนึ่งมีข้อความว่าในประเทศปากีสถานมี
 22 ครอบครัวที่ควบคุมอุตสาหกรรมของประเทศไว้ถึงร้อยละ 66 ควบคุมกิจการธนาคาร
 ร้อยละ 80 และควบคุมกิจการประกันภัยร้อยละ 70 ในช่วง 10 ปีมานี้คนชั้นสูงดังกล่าว
 สามารถใช้จ่ายเงินถึง 300 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา เพื่อซื้อรถยนต์ส่วนตัว ในขณะที่
 รัฐบาลของประเทศสามารถจ่ายเงินเพียง 20 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกาเพื่อการขนส่ง
 สาธารณะ รายงานฉบับนี้และข้อเท็จจริงอื่นๆ ทำให้เขาหลุดจากตำแหน่งที่ปรึกษาของ
 รัฐบาลปากีสถานและตำแหน่งประธานาธิบดีด้วย ในการรวบรวมงานของเขาตีพิมพ์ขึ้น
 อีกนั้น Mahbub Ul Haq มองเห็นว่าการละเลยคนซึ่งเป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งนั้นเป็น
 ความล้มเหลวที่ร้ายแรงที่สุดของรัฐบาลปากีสถานโดยเฉพาะในเรื่องการศึกษา ทุกคราวที่
 เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ งบประมาณด้านการศึกษาจะต้องถูกตัดทอนอย่างมากที่สุด
 เป็นเรื่องแรกทุกที จนกระทั่งการรู้หนังสือลดลงจากร้อยละ 18 เป็นร้อยละ 15 ในระยะ
 เวลาเดียวกันกับที่รัฐบาลจีนได้ยกระดับผู้ไม่รู้หนังสือซึ่งมีอยู่ในอัตราเดียวกันนั้นจน
 บัดนี้มีผู้รู้หนังสือเกือบทั่วประเทศแล้ว เขาสนับสนุนความคิดที่ว่าควรให้การศึกษาที่มี

ประโยชน์ คือ ให้ผู้เรียนสามารถอ่านคำแนะนำบนดุษฎีวิทยาคาสตร์ได้ถูกต้อง ยิ่งกว่าการศึกษาที่มุ่งหน้าแต่จะผลิต “สุภาพบุรุษ” อีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้เขาเจ็บปวดก็คือ “ความเจริญเติบโตโดยปราศจากความยุติธรรม” แต่ละโครงการมีจุดหมายเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ก็มีผลให้ห่างไกลไปจากการสนองความต้องการของสามัญชนในเรื่องการมีงานทำและการเข้าถึงบริการต่าง ๆ คนจนยังคงจนอยู่ในขณะที่คนรวยได้รับความช่วยเหลือทางการเงิน (เช่น สัมปทานต่าง ๆ) และคนรวยพวกนี้ก็ยิ่งหลบเลี่ยงการเสียภาษีอีกด้วย¹⁰

Haq กล่าวว่าความเติบโตทางเศรษฐกิจมิได้มุ่งจุดเน้นเพื่อต่อสู้กับความยากจนของมวลชน ซึ่งที่ถูกต้องแล้วควรจะต้องโจมตีความยากจนของมวลชนโดยตรง ระบบเสรีไม่ทำให้ความจนลดน้อยลงได้เพราะตลาดถูกบิดเบือนเข้าข้างคนรวย รัฐบาลต้องเข้าแทรกแซงบังคับเพื่อให้ประชาชนร้อยละ 40 ของสังคมที่อยู่เบื้องล่างได้รับความพึงพอใจในสิ่งจำเป็นพื้นฐาน แผนงานทุกแผนจะต้องมีจุดมุ่งที่ประชาชน ไม่ใช่มีจุดมุ่งที่อุตสาหกรรมหรือการพัฒนา กรรมวิธีของการผลิตเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการมีงานทำและของกระบวนการแบ่งสรร ไม่ใช่ในทางกลับกัน แผนงานทางการเมืองและทางเศรษฐกิจจะต้องกระจายออกจากส่วนกลาง กล่าวคือ จะต้องเป็นโครงการแห่งภูมิภาค ไม่ใช่โครงการแห่งชาติ

ในขณะที่ Kahn มองดูประเทศที่นับถือลัทธิขงจื้อแบบใหม่ Haq กลับมองดูประเทศจีนโดยตรง เขาสนใจในลัทธิหรือระบบที่เชื่อว่าทุกคนเสมอกันหมดและทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่ก็ตระหนักดีโดยตลอดว่า ประเทศอื่นจะรับเอาลัทธินี้หรือระบบนี้ไปใช้อย่างตรงตัวหาได้ไม่ เขาชอบมาตรฐานการครองชีพอย่างง่าย ๆ โดยปฏิเสธการอุปโลกความร่ำรวยของประเทศตะวันตก เขาเสนอว่าระบบเศรษฐกิจที่ทำให้ทุกคนมีรถจักรยานใช้นั้นดีกว่าระบบที่ทำให้คนเพียงไม่กี่คนมีรถยนต์ใช้

Haq ให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ไว้ด้วย คือ 1) กำหนดเป้าหมายของความยากจน (ในเมือง ในชนบท การไร้ที่ดิน ฯลฯ) 2) กำหนดความต้องการที่จำเป็นขั้นต่ำสุดของประชากร (เฉพาะในสังคมนั้น) ในแง่ของการผลิตและการลงทุน 3) กำหนดกลไกเพื่อการเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนระดับราคา การเปลี่ยนโควตาสำหรับ

การลงทุนและการผลิต จากนั้นเขาได้เสนอแนะแนวทางปฏิบัติไว้ คือ (1) ไม่ควรนำสินค้าซึ่งมวลชนที่มีรายได้อัตราเฉลี่ยไม่สามารถซื้อหาได้ (2) ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและเทคโนโลยีท้องถิ่นให้มากที่สุด (ตามแนว “หมอตีนเปล่า” ของจีน) (3) หลีกเลี่ยงการพึ่งพาความช่วยเหลือของต่างประเทศ และ (4) ลดความผูกพันแบบอาณานิคมเก่าลง¹¹

Haq รู้สึกขมขื่นที่สุดเกี่ยวกับลัทธิอาณานิคม และเห็นด้วยอย่างชัดเจนกับทฤษฎีที่ว่า การแบ่งสรรทรัพยากรของโลกเป็นไปอย่างไม่เป็นธรรม ในปัจจุบันนี้มีสาเหตุมาจากระบบผลผลิตประโยชน์จากประเทศอาณานิคม อันเป็นระบบที่มีมานานแล้ว และไม่อาจแก้ไขไม่ได้ โดยการให้ความช่วยเหลือแต่เพียงในนาม เขาอยากให้มีการเก็บภาษีร้อยละ 1 จากผลผลิตรวมของประเทศที่พัฒนาแล้ว และอีกร้อยละ 70 (ถือเอาประชากรโลกเป็นเกณฑ์) จากผลผลิตที่ได้จากอาณาบริเวณร่วมกัน เช่น ท้องฟ้า อวกาศ และห้วงสมุทร เพื่อส่งไปช่วยเหลือประเทศกลุ่มโลกที่สาม¹²

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ของความเป็นเอกราช ไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศใด จึงไม่รวมอยู่ในกลุ่มประเทศที่พึ่งได้รับภาษีร้อยละ 1 ซึ่งเก็บจากผลผลิตรวมของประเทศที่พัฒนาแล้ว และโดยทั่วไปแล้วประเทศไทยก็ไม่เห็นว่าตนเองอยู่ในกลุ่มประเทศโลกที่สาม ซึ่งมักจะถูกใช้เป็นหน้าฉากกำบังเจตนาของโซเวียต ประเทศไทยมีคนชั้นสูงไม่กี่ครอบครัวที่ควบคุมเศรษฐกิจมหภาคของประเทศ การที่ Kahn ให้เราสนับสนุนพวกที่นับถือลัทธิขงจื้อแบบใหม่นั้นเปรียบเสมือนการขอให้แกะไปสนับสนุนเสือ

นักปรัชญาทางเศรษฐศาสตร์คนต่อไปที่จะกล่าวถึง แม้จะไม่รู้วิธีถอนเขี้ยวเสือ แต่อย่างน้อยก็รู้ว่าจะลบลายเสือได้อย่างไร ขอให้เรามาศึกษาท่านผู้นี้ต่อไป

เศรษฐกิจแบบพุทธศาสนา

ในหนังสือที่แต่งโดย E.F. Schumacher¹³ เน้นหนักไปทางศีลธรรมและมนุษยธรรม และไม่กล่าวถึงเศรษฐศาสตร์ที่เน้นการผลิตแต่ขาดศีลธรรม แบบที่ทั้ง Keynes และ Kahn ยอมรับ ถึงแม้ว่าเป็นไปได้ที่เทคโนโลยีจะช่วยให้คนจนพ้นจากความขาดแคลน (ซึ่ง Schumacher ไม่เห็นว่าจะเป็นอย่างนั้น) คนรวยก็จะยังคงเป็นนายในสังคม

และคงจะใช้อำนาจปฏิบัติการอย่างไม่มีศีลธรรมและในทางทำลาย ปล่อยให้คนจนใจหัวไม่ขึ้นโดยถูกเครื่องจักรในโรงงานที่พวกเขาจับขังเขาต่อไป Schumacher อยากให้หันมาสนใจในเหตุผลเพื่อแรงงานและเหตุผลเพื่อการดำรงชีวิต ในหนังสือเล่มนี้เขาจึงได้เสนอ “เศรษฐศาสตร์แบบพุทธศาสนา” ไว้

“การดำรงชีวิตชอบ” เป็นวิถีทางประการหนึ่งใน “มรรค 8” ของพุทธศาสนา เป็นวิถีทางที่จะบรรลุลูกความประจักษ์ในตน (ซึ่งตรงกับข้อห้าในหัวข้อต่าง ๆ ที่ Maslow กล่าวว่าเป็นความต้องการอันจำเป็น) Schumacher กล่าวว่า พุทธศาสนาเห็นว่าการทำงานเป็นวิถีที่จะสนองความจำเป็นสามประการที่มีความสำคัญหักเหกันคือ (1) การใช้และการพัฒนาความสามารถของบุคคล (2) การแบ่งงานของชุมชน และ (3) การผลิตสินค้าและบริการที่จำเป็น¹⁴

Schumacher ขอร้องว่างานควรจะมีที่คนเป็นจุดศูนย์กลาง เขาชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างเครื่องมือที่ช่วยในการทำงานกับเครื่องจักรที่คุมงาน ภายใต้การควบคุมดูแลของคน การควบคุมเครื่องจักรละเมิดหลักการข้อแรกของการทำงาน อันเป็นหลักการที่กล่าวมาแล้ว การควบคุมเครื่องจักรเป็นงานที่ไม่มี ความหมายและทำให้คนเสื่อมคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ การทำงานในรูปของชุมชนหมายถึงไม่มีใครเป็นนายการทำงานนั้นทำโดยความเห็นชอบร่วมกัน ส่วนในหลักการข้อสามนั้น ให้ความสำคัญแก่การผลิตและการจำหน่ายสิ่งของที่จำเป็นเป็นอันดับแรกก่อนสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย

ปรัชญาในศตวรรษที่ 19 ซึ่งลบล้างค่านิยมของประเทศตะวันตกที่ยึดถือมาเป็นเวลาหลายพันปีแล้วนั้น เป็นอุปสรรคต่อเศรษฐกิจแบบมนุษยธรรมในโลกปัจจุบัน ลัทธินิยัตินิยม (Determinism)* ทางชีววิทยาและทางการเมืองตามที่ Darwin และ Marx

*Determinism เชื่อว่าทุกสิ่งในโลกไม่ว่าจะเป็นข้อเท็จจริงในทางกายภาพ หรือในประวัติศาสตร์ก็ตาม ล้วนแล้วแต่ขึ้นอยู่กับ “เหตุ” ทั้งนั้น ดังนั้น “เหตุ” จึงเป็นสิ่งที่กำหนด “ผล” ไว้ตั้งแต่ต้น ลัทธิทางชีววิทยาและทางการเมืองที่ Darwin และ Marx แปลความหมายก็คือ ผู้ที่แข็งแรงที่สุดเท่านั้นที่จะรอดอยู่ได้ และการต่อสู้ทางชนชั้นเป็นเครื่องมือเดียวที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมได้ โดยสิ่งนี้ได้ถูกกำหนดไว้ก่อนแล้ว

แปลความหมายไว้: ลัทธิสัมพัทธนิยม (Relativism)* ในแง่ที่ว่าไม่มีอะไรที่ทั้งโลกจะยอมรับว่าถูกหรือทั้งโลกยอมรับว่าผิด รวมทั้งลัทธิปฏิฐานนิยม (Positivism)** ในมุมมองที่เชื่อว่าสิ่งที่มองเห็นว่ามีประโยชน์ย่อมเป็นสิ่งดีนั้น กำลังมีอิทธิพลครอบงำโลกสมัยใหม่ ในอดีตคนเราถูกจำกัดขอบเขตอย่างเข้มงวด จึงทำให้มีความรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของโลกที่ให้การสนับสนุนเขาอยู่ ซึ่งปล่อยให้เขาพัฒนาไปในบทบาทของเขาเอง แต่มาบัดนี้ไม่มีผู้ใดยอมรับผิดชอบต่อสิ่งต่างๆ ที่เขาทำลงไปอีกแล้ว

Schumacher มีความเห็นว่าสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีประชากรจำนวนร้อยละ 6 ของประชากรโลก เป็นโจรสลัดในฐานที่ประเทศนี้ใช้ผลิตผลวัตถุดิบของโลกถึงร้อยละ 40 ต่อปี และการผลิตโดยโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ก็ให้ประโยชน์แก่คนจำนวนน้อยโดยที่ต้องลงทุนสูงและทำลายคุณค่าของมนุษย์ ดังนั้นจึงนับว่าเป็นความล้มเหลว Schumacher ชี้ให้เห็นคำตอบ โดยยกเอาหาคณะกานธีเป็นอุทธาหารณ์ ในเรื่องที่มีหาคณะกานธีใช้วิธี “การผลิตเพื่อคนจำนวนมาก” ยิ่งกว่า “การผลิตจำนวนมาก” การผลิตจำนวนมากเป็นการผลิตโดยคนรวยและเพื่อคนรวย — เราต้องรวยจึงจะตั้งโรงงานอุตสาหกรรมได้ และเราต้องรวยจึงจะซื้อสินค้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมได้ แต่ “การผลิตเพื่อคนจำนวนมาก” เป็นการผลิตเพื่อคนจนและโดยคนจน ผู้ซึ่งทำงานโดยใช้เครื่องมือธรรมดาๆ แต่ดีเลิศเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งจำเป็นแก่ตนเอง Schumacher เรียกการผลิตแบบนี้ว่า “เทคโนโลยีครึ่งทาง”³⁵ หมายถึง การใช้ทักษะ สติปัญญา และความพยายามของแต่ละคนในการทำสิ่งของที่จำเป็น

*Relativism เชื่อว่า ความจริงนั้นไม่ใช่สิ่งสัมบูรณ์ (absolute) หากเปลี่ยนแปลงไปได้แล้วแต่บุคคลแต่ละคน กลุ่มแต่ละกลุ่ม และกาลเวลาแต่ละช่วงสมัย ดังนั้น จึงไม่มีมาตรฐานแบบอันันยที่จะวัดได้ ในที่นี้หมายถึงเมื่อจิตมนุษย์ถูกจำกัดให้แคบลง ความรู้และสัจจะทางศีลธรรมก็ย่อมจะลดลงด้วย (relative)

**Positivism เชื่อว่าความรู้แบบวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่เป็นสิ่งเที่ยงตรง และข้อเท็จจริงต่างๆ เท่านั้นที่เป็นวัตถุแห่งความรู้ กลุ่มนี้จะไม่เชื่อในเรื่องหรือในพลังอื่นๆ ที่เหนือข้อเท็จจริงหรือที่กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ไม่อาจพิสูจน์ได้ แต่ในบทความนี้กล่าวถึง Positivism ในมุมมอง

แต่การพัฒนาไม่ได้เริ่มขึ้นด้วยสิ่งของ การพัฒนาเริ่มด้วยคนหรือประชาชน การศึกษา การจัดระเบียบหน่วยงาน และวินัยของประชาชน ที่ไต่ซึ่งความสามารถในการผลิตต้องหยุดชงักเพราะสงคราม เช่น ประเทศญี่ปุ่น เยอรมันนี และ เกาหลี ทรัพยากรระดับสูงที่มีอยู่ในมวลชน ทำให้ประเทศเหล่านี้สร้างตนเองขึ้นมาใหม่ได้อีกอย่างรวดเร็ว นำพิศวง

Schumacher แตกต่างไปจาก Kahn ที่กลับเห็นไปว่าระบบเศรษฐกิจในขณะนี้ ทำให้ “คนรวยยิ่งรวยขึ้นและคนจนยิ่งจนลง” โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเพราะความไม่เป็นธรรมในการแบ่งสรรสินค้าทำให้คนจนต้องล้มคร่ำหนักลง Schumacher ติงการความยุติธรรมเหนือความสามารถในการผลิต คำตอบของเขาก็คือการมีงานทำ คือ จะต้องให้ทุกคนมีงานที่เป็นประโยชน์ และเป็นงานที่ทำในตำบลที่เขา มีถิ่นฐานอยู่ในปัจจุบัน สถานที่ทำงานต้องไม่แพง กรรมวิธีของการผลิตต้องเป็นไปอย่างง่าย ๆ แบบสามัญธรรมดา สินค้าที่สร้างขึ้นก็เพื่อการใช้สอยในท้องถิ่นนั้น โดยการเทียบอัตราส่วนคนงานกับเงินที่ลงทุนหลาย ๆ แบบ ซึ่งถ้าเราจะให้บริการแก่ทุกคนแล้ว อัตราส่วนที่ยุติธรรมก็มีจำนวนเพียงน้อยนิด และเงินทุนก็ต้องพอเพียงเพราะจะไม่มีแหล่งเงินทุนอื่นใดนอกเหนือจากตัวเราเอง ลองนึกถึงโครงการก่อสร้างเพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น เขื่อน รายได้สำหรับผู้ผลิตเครื่องมือที่จัดส่งเครื่องมือให้แก่โครงการนั้นก็กลับมาเป็นรายได้สำหรับผู้ทำสิ่งบริโภคนอกอุปโภคขายให้แก่ทั้งกลุ่มผู้ทำงานในโครงการและกลุ่มผู้ผลิตเครื่องมือ ซึ่งทุกคนต่างก็อยู่ในตำบลเดียวกัน ความนิยมท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพื่อรักษารายได้ที่เกิดขึ้น ให้ได้ใช้ในชุมชนเดียวกัน นอกจากนั้น Schumacher ยังชอบให้ใช้วัสดุของท้องถิ่นยิ่งกว่าวัสดุที่สั่งซื้อจากที่อื่น เขาชี้แจงว่า “ทาสมาฮัลนั้นสร้างขึ้นโดยไม่ได้ใช้ไฟฟ้า ซีเมนต์หรือเหล็กกล้าเลย”¹⁶ เทคโนโลยีจากประเทศพัฒนานั้นจะส่งมาให้คนจนใช้ไม่ได้ พวกเขาจะต้องพัฒนาเทคโนโลยีของท้องถิ่น และแล้วก็ให้ประชาชนในภูมิภาคอื่น ๆ มีส่วนได้ใช้ด้วย

Schumacher คัดค้านทรัพย์สิน เขาบอกว่าทรัพย์สินนั้นได้มาโดยโชคหรือโดยการฉกฉวยประโยชน์จากผู้อื่น ดังนั้นจึงไม่ถูกต้องด้วยศีลธรรมที่จะใช้ทรัพย์สินเพื่อเหตุผลที่เห็นแก่ตัว เขามีความเห็นที่ทุกบริษัทควรเป็นบริษัทเล็กๆ และเป็นส่วนบุคคล บริษัทโดยทั่วไปควรจะจัดในรูปสังคมนิยม คือ เจ้าของบริษัทมอบผลกำไรคืนคนงานทุกคน ซึ่งเป็นหุ้นส่วนสามัญ Schumacher ยกตัวอย่างบริษัทเช่นนั้นในสหราชอาณาจักร (คือบริษัท Scott Bader Commonwealth) ซึ่งกิจการดำเนินไปด้วยดีเช่นเดียวกับบริษัทอื่นๆ ในวงการเดียวกัน ในบทความสารคดีของนิตยสารข่าวในฮ่องกงเขียนถึงสตรีชาวอินโดนีเซียผู้หนึ่งซึ่งเป็นช่างต่อเรือได้นำอุดมการณ์ของ Schumacher เกี่ยวกับเทคโนโลยีครึ่งทางไปใช้ในกิจการของเธอและได้ผลดี สตรีผู้นี้กล่าวว่าการใช้เครื่องมือที่ใช้มีอนั้นดีกว่าการใช้เครื่องมือไฟฟ้าเพราะคนงานสามารถควบคุมได้ดียิ่งกว่า¹⁷

ในบรรดานักทฤษฎี 3 คนนี้ Schumacher บังคับกะเกณฑ์มากที่สุดในการที่เขาเสนอให้ใช้วิธีที่สามารถปฏิบัติได้ทันทีในการจัดการกับความยากจน ทั้ง Schumacher และ Haq เน้นความจำเป็นเรื่องการศึกษา แม้ว่าจะมองในแง่มุมมองตรงกันข้ามก็ตาม กล่าวคือ Schumacher อยากให้มีการพัฒนาการศึกษาทางค่านิจใจและด้าน ปรวิชา ส่วน Haq อยากให้พัฒนาการศึกษาพื้นฐานเท่านั้น แต่ทั้งสองท่านนี้ก็มิได้แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

ความสัมพันธ์ระหว่างความยากจนกับการพัฒนา

Daniel Nelson¹⁸ ได้เขียนบทความวิจารณ์ Schumacher และ Kahn ไว้ที่น่าสนใจ ยืนยันทัศนะของ Schumacher ว่าเป็นจริงและใช้ได้ยิ่งกว่าทัศนะของ Kahn ในบทความนี้ Nelson รายงานเกี่ยวกับงานของ Frances Stewart สตรีผู้นี้ได้คิดทำดัชนีง่าย ๆ ซึ่งให้เห็นการพัฒนา โดยนิยามการพัฒนามาเป็นคุณภาพแห่งชีวิต ดัชนีนี้แสดงบันทึกสำมะโนประชากรสองเรื่อง คือ เรื่องอายุขัยคาดหวังโดยเฉลี่ยหลังการเกิดรอด และรายได้ของแต่ละบุคคล Frances Stewart ให้เหตุผลว่า การคาดว่าอายุขัยคาดหวังหลังเกิดรอดได้สะท้อนให้เห็นการอนามัย การศึกษา และโภชนาการ ประเทศต่างๆ ที่เธอระบุ

ว่าประสบความสำเร็จในสองเรื่องนี้ รวมถึงศรีลังกา คิวบา ไทย อินเดีย ชองกง เวียดนาม และไต้หวัน ส่วนประเทศที่ประสบความสำเร็จได้แก่หลายประเทศในทวีปแอฟริกา ปาปัวนิวกินี โบลิเวีย และเวเนซุเอลา

Frances Stewart คิดว่าการศึกษาของเพศหญิง ซึ่งทำให้สมาชิกในครอบครัวไปรักษาตัวในสถานพยาบาล ให้ครอบครัวกินอาหารดีขึ้น และปรับปรุงความสามารถโดยทั่วไปให้ดีขึ้นนั้น มีผลกระทบอย่างใหญ่หลวง ส่วนที่มีผลน้อยก็คือบริการสังคมที่ใช้จ่ายเกี่ยวกับโรงพยาบาล และมหาวิทยาลัย ซึ่งก่อให้เกิดผลน้อยกว่าที่ใช้จ่ายเกี่ยวกับสถานพยาบาลในชนบท

การจัดอันดับของดัชนีเหล่านี้มีแนวโน้มไปในทางสนับสนุน Schumacher ในอีกด้านหนึ่ง คือ ด้านการศึกษา ซึ่งไม่ถือว่าการศึกษาของเพศหญิงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำงาน เพราะส่วนใหญ่จะจบลงโดยการเป็นแม่บ้าน แต่กระนั้นก็ตาม การศึกษาก็ยังช่วยเพิ่มคุณค่าให้แก่ชีวิตและทำให้สตรีมีความมั่นใจเพิ่มขึ้นในฐานะที่ตนมีบทบาทเป็นผู้สร้างครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยการเคลื่อนไหวของกลุ่ม

ในบทความของ Lewin¹⁶ เสนอให้เลือกวิธีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในกลุ่ม 2 วิธีนั้น วิธีแรกคือ ให้มีการบรรยายเพื่อแนะนำให้ผู้ฟังเปลี่ยนนิสัยในเรื่องการบริโภคอาหาร และ วิธีที่สอง คือ ให้ผู้ฟังเหล่านั้นเบียดการอภิปรายกลุ่มขึ้น และหลังจากเกิดความรู้สึกร่วมในระดับหนึ่งแล้ว จึงมีการเสนอวิธีปรุงอาหารโดยละเอียด ต่อจากนั้นหนึ่งสัปดาห์ปรากฏว่าในกลุ่มผู้ฟังคำบรรยายมีเพียงร้อยละ 3 เท่านั้น ที่พยายามทำอาหารชนิดใหม่ตามที่ได้รับคำบอกเล่า ในขณะที่กลุ่มผู้อภิปรายมีถึงร้อยละ 32 ที่ทำเช่นนั้น

Lewin อธิบายว่าผลที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นความสำคัญของ (1) การให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องด้วย และ (2) การปล่อยให้มีการพูดจาหรือกันอย่างอิสระเสรี Lewin กล่าวว่าแรงจูงใจจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีความสนใจส่วนตัว ซึ่งไม่สัมพันธ์กันกับการฟังคำบรรยายอันเป็นเพียงประสบการณ์เชิงรับ กลเม็ดที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง

ก็คือ การขอให้ผู้ฟังให้ความตกลงยินยอมเข้าร่วมเสียก่อนที่ผู้บรรยายจะสอนให้ทำอะไร วิธีนี้ทำให้ผู้ฟังยุติการไตร่ตรอง และ “จริง” แรงจูงใจของผู้ฟังไว้ แต่การใช้วิธีนี้จะต้องใช้ในกลุ่มผู้ฟังซึ่งมีความคิดเห็นคล้ายคลึงกันที่เปลี่ยนไปจากมาตรฐานที่ยึดถือกันมาแต่ดั้งเดิม ทราบใดที่มาตรฐานของกลุ่มยังไม่เปลี่ยน ทราบนั้นก็จะมี การต่อต้าน การเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างไปจากมาตรฐานเดิม แต่ถ้ามาตรฐานของกลุ่มเปลี่ยนไป การต่อต้านซึ่งขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนและกลุ่มก็จะหมดไป

วิธีการดังกล่าวนี้ ดำเนินไปเป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) ให้กลุ่มหลุดพ้นจากการยึดติดอยู่กับมาตรฐานเดิม (2) ให้กลุ่มเคลื่อนไหวไปสู่มาตรฐานใหม่ และ (3) ตรีงกลุ่มให้คงอยู่ที่มาตรฐานใหม่

Lewin รายงานว่าขั้น (1) นั้นเป็นการเลือกปฏิบัติที่จะต้องแตกต่างกันไปแล้วแต่กลุ่มและโอกาส เขารายงานไว้ด้วยว่ามักจะเกิดการสั่นสะเทือนอย่างใหญ่หลวง ในการทำให้กลุ่มหลุดพ้นจากความลำเอียงเข้ากับมาตรฐานเดิมออกมาได้

ทั้งหมดนี้สะท้อนรับกับทัศนะของ Haq ผู้ซึ่งต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องในแผนงานและทัศนะของ Schumacher ที่ต้องการให้กลุ่มมีคุณค่าของความเป็นมนุษย์โดยการทำให้เป็นกลุ่มเล็กๆ เพื่อสามารถตอบสนองแต่ละคนในกลุ่มได้ ถ้าประเทศเกาหลีเลือกใช้วิธีการอภิปรายในกลุ่มแทนที่จะใช้วิธีบรรยาย ก็คงจะมีชื่อเสียงยิ่งขึ้นควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ

สรุปและเสนอแนะ

การพัฒนาของประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับต่ำ ประเทศไทยมีเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยลักษณะ 2 อย่าง คือ แบบเมือง ซึ่งมีทรัพยากรพร้อม กับแบบชนบทซึ่งปราศจากความหวัง ประเทศไทยอยู่กึ่งทางระหว่างเศรษฐกิจสองแบบนี้ จึงไม่สามารถละทิ้งแบบหนึ่งเพื่อไปสนับสนุนอีกแบบหนึ่งได้ ประเทศไทยไม่สามารถใช้การปกครองแบบเข้มงวดทางศีลธรรมได้ดังเช่นประเทศพม่าและเนปาล โดยไม่สูญเสียสัมฤทธิ์ผลของการพัฒนาในปัจจุบัน ถ้าหากประเทศไทยมุ่งปฏิบัติงานเพียงเพื่อ

ส่งเสริมความเจริญทางเศรษฐกิจเท่านั้น ก็หมายความว่าละเลยคนจนในชนบท และนั่นก็คือการละเลยความเป็นธรรมในสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจนั้นเป็นการทำลายค่านิยมซึ่งเคยมีมาแต่ดั้งเดิม ทั้งนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจจึงจำต้องเพิ่มเติมการศึกษาพร้อม ๆ กันไป เพื่อให้เกิดความรู้จักรับผิดชอบ และความพากุมิใจในการทำงานหนัก เพื่อความเจริญเติบโตต่อไปของประเทศ จึงควรเดินทางสายกลาง คือ ไม่ปฏิเสธทั้งสองวิธีไม่ว่าวิธีการพัฒนาโดยคำนึงถึงคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ หรือวิธีการพัฒนาเพื่อให้เป็นสังคมอุตสาหกรรม

สิ่งที่ประเทศไทยพึงหลบหลีก พึงสนับสนุน และพึงริเริ่ม มีดังนี้

พึงหลบหลีก

— อุตสาหกรรมที่ต้องลงทุนมากและมีพื้นฐานการลงทุนจากต่างประเทศ ไม่ว่าอุตสาหกรรมนั้น ๆ จะผลิตได้มากเพียงไร เพราะอุตสาหกรรมดังกล่าวสร้างงานและสินค้าสำหรับชาวไทยเพียงไม่กี่คน การหลบหลีกจากการกระทำนี้จะเป็นการล่ามโซ่เสรีที่ยึดถือลัทธิขงจื้อแบบใหม่

— การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของนครใหญ่ ๆ (เช่น ถนน ท่อระบายน้ำ โทรศัพท และการประปา) มีผลให้ท้องถิ่นสูญเสียบุคคลที่มีคุณค่าไปเกือบหมดสิ้น และแล้วคนเหล่านั้นก็กลับกลายมาเป็นภาระแก่เขตเมือง การเก็บภาษีจากชนบทมาสนับสนุนส่งเสริมกรุงเทพฯ นั้นเป็นการทำในรูปแบบลัทธิล่าอาณานิคมใหม่ การปล่อยให้บริการในเมืองลดลงนั้น จะเป็นการบังคับให้ประชาชนแสวงหาบริเวณที่ห่างไกลจากตัวเมืองเพื่อยุ่อาศัยและดำเนินชีวิตให้ดียิ่งขึ้น และโดยทั่วไปแล้วการทำเช่นนี้จะเป็นการส่งเสริมท้องถิ่นด้วย

พึงสนับสนุน

— การพัฒนาความสะดวกต่าง ๆ แก่ชุมชนอย่างเต็มที่ในเขตอุตสาหกรรม เพื่อดึงดูดแรงงานที่ล้นไหลมาจากเขตชนบท และจัดหาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่ภูมิภาคอันเป็นที่ตั้งเขตอุตสาหกรรมนั้น

— การซื้อเครื่องมือ (เช่น เลื่อย เครื่องเจาะ ฯลฯ) และยานพาหนะสำหรับการทำนา (เช่น รถพิกอัป) เพื่อเพิ่มค่าของแรงงานในชนบท รัฐบาลต้องสนับสนุนโดยการลดภาษีนำเข้าหรือให้เงินกู้

— นอกจากสหกรณ์การเกษตรแล้วจะต้องสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหกรณ์อุตสาหกรรมในครัวเรือนขึ้นด้วย

— การสอน “เศรษฐศาสตร์แบบพุทธศาสนา” ในโรงเรียนทุกระดับโดยเฉพาะโรงเรียนเทคนิคและโรงเรียนอาชีวศึกษา

พึงริเริ่ม

จัดโครงการทดลองเพื่อพัฒนาชุมชนตามแบบอย่างโครงการเซมาอุลอันดอง (Saemaul Undong) ของเกาหลีใต้ เพื่อพัฒนาศิลปะ การช่าง และเทคโนโลยีพื้นบ้านของท้องถิ่น โดยให้หลักการการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม (group dynamics) เป็นเกณฑ์อันเป็นการที่เข้ากันได้กับหลักการ “เศรษฐศาสตร์แบบพุทธศาสนา” เพื่อให้เกิดการทำงานเพื่อสวัสดิการร่วมกัน

เบ็งจอรจก

1. Charles A. Valentine, *Culture and Poverty*, (Chicago : University of Chicago Press, 1972), pp. 94-97.
2. *Ibid.*, pp. 142-144.
3. From ideas suggested by, Storrs McCall, "Quality of Life", *Social Indicators Research*, Vol. 2, No. 2. (Sept. 1979), pp. 229-248
4. Herman Kahn, *World Economic Development, 1979 and Beyond* (Boulder Colorado : Westview Press, 1979), p. 8.
5. *Ibid.*, p. 54.
6. J. M. Keynes, "Economic Possibilities for our Grandchildren", in *Essays in Persuasion*, (New York : Norton, 1963), pp. 371-372.
7. 8. Kahn, *op. cit.*, p. 212., p. 358-360.
9. Mahbub Ul Haq, *The Poverty Curtain : Choices for the Third world*, (New York : Columbia Press, 1976), pp. 22-24.
10. 11. 12. *Ibid.* p. 24., pp. 72-74., p. 120.
13. E.F. Schumacher, *Small is Beautiful*, (London : Blond & Briggs, 1973).
14. 15. 16. *Ibid.*, pp. 48-56., p. 143., p. 204.
17. Jeremy Allen, "An Aristocrat' s Dream", *Asia Magazine*, (May 8, 1983), pp. 18-24.
18. Daniel Nelson, "who's Leading in the Development Race?", Gemeni News Service, reprinted in the *Bangkok Post*, date unknown.
19. Kurt Lewin, "Group Dynamics and Social Change" *Social Change : Sources, Patterns and Consequences*, ed., Amitai Etzioni, (New York : Basic Book, 1973), pp. 371-378.